

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

В.о. ректора
Одеського національного університету
імені І.І. Мечникова

д.б.н., проф. Іваниця В.О.

Іваниця 2020 р.

ВИСНОВОК

ПРО НАУКОВУ І ПРАКТИЧНУ ЦІННІСТЬ ДИСЕРТАЦІЇ

Витяг

з протоколу фахового семінару кафедри археології та етнології України для проведення попередньої експертизи дисертаційного дослідження на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 «Історія та археологія» імені І.І. Мечникова від 22 жовтня 2020 р.

Присутні: Голова засідання – завідувач кафедри, д.і.н. проф. Сминтина О.В., д.і.н., проф. Дзиговський О.М., д.ф.н., проф. Довгополова О.А. (рецензент), к.і.н., пров. фахівець Демченко О.В., к.і.н, доц. Кіосак Д.В. (рецензент), д.і.н., проф. Кушнір В.Г., к.і.н., доц. Петрова Н.О. (науковий керівник), пров. фахівець Гончаренко А.В., аспіранти Ковальський Л., Лобанова М., Воротнюк Ю., здобувач Долгочуб В.А.

Слухали: Виступ Долгочуба В. А. з коротким викладом змісту дисертаційної роботи на тему: «Практики реконструкції та способи репрезентації традиційної культури в Україні на початку ХХІ ст.» зі спеціальності 032 – «Історія та археологія», яку було подано на здобуття ступеня доктора філософії.

Дисертація виконувалась на кафедрі археології та етнології України факультету історії та філософії Одеського національного університету імені І.І. Мечникова в рамках наукових тем: «Локальна та регіональна специфіка традиційної культури українців південно-західної України», № 131, № держреєстрації 0114U003721 (термін виконання теми 2014-2018 рр.); «Етнокультурні процеси в українському східно-романському Порубіжжі», № 207, № держреєстрації 0119U102566 (термін виконання теми 2019-2023 рр.).

Тема дисертації затверджена Вченою радою Одеського національного університету імені І.І. Мечникова (протокол № 3 від 29 листопада 2016 року).

Виступили:

Сминтина О.В. ознайомила присутніх з темою дисертаційного дослідження, супровідними документами, зокрема з заявою здобувача до Вченої ради ОНУ імені І.І. Мечникова з проханням провести попередню експертизу дисертації і призначити фаховий семінар. Вона оголосила, що всі документи відповідають чинним вимогам, були подані вчасно, що дозволило успішно пройти попередні етапи розгляду дисертації. Окрім того, було погоджено регламент фахового семінару.

Долгочуб В.А. ознайомив присутніх з головними результатами свого дослідження. Дисертаційне дослідження присвячене практикам реконструкції етнічної традиційної культури українців, під якими розуміється цілеспрямоване відтворення деяких її елементів особами, що не є носіями локальної культурної традиції, а також способам репрезентації, які застосовуються у практиках такого роду. В якості предмету дослідження визначено відносини, в яких названі практики перебувають із самою етнічною традиційною культурою.

Для того, щоб належним чином охарактеризувати ці відносини, було поставлено такі завдання:

1) Сформувати джерельну базу, яка дозволила б комплексно і ефективно опрацювати дану тему.

2) Оцінити стан наукової розробки проблематики етнокультурної традиції, її «розривів» та реконструкції у «вторинних» формах, фольклоризмі зокрема.

3) Обрати методологію, здатну врахувати складний семантичний характер обраного предмету дослідження.

4) Визначити, як у науковому дискурсі було концептуалізовано саму традиційну етнічну культуру українців, сформовано її образ-репрезентацію і яких трансформацій цей образ зазнавав.

5) Скласти «колективний портрет» реконструктора традиційної культури задля уточнення того, в якому життєвому контексті відбувається їхня діяльність.

6) Дослідити, як співвідносяться репрезентації матеріальної та обрядової культури, фольклору, створені в ході діяльності реконструкторів, із матеріальними та перформативними характеристикам традиційної культури, а також наскільки вони залежать від концептуального образу даної культури в етнографічному дискурсі.

Дисертація складається з чотирьох розділів.

Перший розділ складається з трьох підрозділів, присвячених відповідно джерелам, історіографії та методології роботи. Детально описана джерельна база, яка охоплює різні види джерел: архівні справи, опубліковані й розміщені в мережі Інтернет наративи реконструкторів традиційної культури, матеріали ЗМІ, відеозаписи, польові експедиційні матеріали (інтерв'ю, анкети, фотографії) тощо. Виявлено, що в радянській етнографії концепт традиційної культури був тісно пов'язаним із теорією етносу і слугував передовсім для фіксації тягlosti культури на тлі динамічної «боротьби

класів». Натомість в англоамериканській, пімецькій та французькій історіографії традиція пов'язувалась, в основному, з політичною та релігійною сферами суспільного життя, простою звичкою, а пізніше – з цінностями та цілями. В якості методології використовувалась теорія практик (practice theory), найповніше представлена у працях П. Бурдьє та М. де Серто, а також окремі положення інтерпретативної антропології К. Гірца та символічного інтеракціонізму І. Гофмана

Другий розділ розкриває історичні передумови практик реконструкції традиційної культури і має два підрозділи. Прослідковано процес формування образу української традиційної культури в етнографічному дискурсі ХІХ – початку ХХ століть. Повсякденні й ритуальні практики селян підлягали етнографічній типологізації, жанровому розмежуванню, наративізації з подальшою публікацією в якості «канонічних» текстів. Висловлено припущення, що цей образ остаточно сформувався на 1917 р. Подальші його трансформації були безпосередньо пов'язані з культурною політикою радянської влади, зокрема зі спробами адміністративного «керування» фольклором. Набула подальшого розвитку висловлена в історіографії ідея, що сплеск цікавості до етнічної культури і етнічності як такої в СРСР у 1960-1980-х рр. задав стартові умови для практик реконструкції традиційних ремесел і промислів, фольклору, музейних комплексів, а також неоязичництва та військово-історичної реконструкції як пов'язаних із цим процесом явищ

Третій розділ присвячено суб'єктному виміру практик реконструкції: у чотирьох підрозділах досліджується біографічний контекст їхніх виконавців відповідно чотирьом виділеним групам реконструкторів. Біографічна ситуація кожного респондента вивчалася з різних боків задля того, щоб якнайповніше відобразити його/її стратегії пізнання й оволодіння традиційною культурою, мотивацію у цій діяльності, обізнаність у локальній специфіці, вплив на повсякденне життя і рівень зацікавленості у тій самій темі близьких людей, передовсім дітей. На основі комплексу різноманітних джерел показано, що реконструктори народних ремесел і промислів, а також фольклористи-практики переважно наслідують традиційний тип опанування навичок, фактично – переймають традицію. Додатково розглянуто питання, чому на початок ХХІ ст. точна реконструкція традиційного фольклору є вузькоспеціалізованою справою. Уперше проаналізована роль знань і навичок, безпосередньо перейнятих неоязичниками від своїх родичів (за традицією). Уточнено, що українське неоязичництво на рівні практики зводиться передовсім до реконструкції традиційної обрядової культури, відомої з етнографічного дискурсу кінця ХVІІІ – початку ХХ ст.

У *четвертому розділі* досліджуються репрезентації традиційної культури, що виникають в результаті практик реконструкції матеріальної культури, фольклору і обрядової культури. Вперше визначено, що результатом діяльності такого роду реконструкторів є форми культури, відрефлексовані в якості етнографічних об'єктів і культурної спадщини. Ці форми демонструють широкий діапазон трансформацій відносно етнічної

культури, до якої вони відсилають. Доведено, що саме пряма залежність реконструйованих форм від етнографічного дискурсу уможливило порівняння з реаліями «первинної» традиції. Саме під час такого порівняння категорія автентичності, позбавлена ціннісного навантаження, виявляється релевантною в якості технічного показника точності.

Здобувачу були задані наступні запитання:

К.і.н., доц. Кіосак Д.В.: На Вашу думку, традиційна культура – вона мертва, в принципі, у сучасності її не існує (що вона може бути тільки відтворена та реконструйована)? Чи все ж таки вона ще десь є жива?

Здобувач Долгочуб В.А.: Якщо розуміти під традиційною культурою той тип культури, який передається через міжпоколіннєву традицію, через розповідь і власний приклад, у локальних спільнотах – вона існує у дуже звужених рамках. Цей тип передачі інформації витіснений на периферію. Можна сказати: припустимо, що традиційна культура – це ріка, то зараз від неї залишилися тільки невеличкі потічки, які часто між собою навіть не перетинаються, і вони течуть дуже тоненькими струменями. Можливо, існують якісь «озерця», у певних середовищах, де природні чи інфраструктурні умови не сприяють поширенню форм індустріальної і постіндустріальної культури, - там зберігаються традиційні форми передачі знань і навичок, але, знов ж таки, далеко не в повному обсязі.

К.і.н., доц. Кіосак Д.В.: У мене ще є таке питання. Ви обмежувались традиційною культурою українців чи розглядали традиційні культури інших етносів також?

Здобувач Долгочуб В.А.: Так, ми обмежувались аналізом практик реконструкції традиційної культури українців, оскільки обсяг дисертації не дозволив би детально розглянути практики реконструкції інших традиційних культур.

К.і.н., пров. фахівець Демченко О.В.: Наскільки я знаю, Ви особисто займаєтесь реконструкцією. Наскільки це допомогло Вам у Вашому дослідженні, як це відобразилося у ньому?

Здобувач Долгочуб В.А.: Можна сказати, практичне значення цієї роботи – в тому, що вона підсумовує реальний досвід людей, з якими я контактував передовсім. З кимось я випадково перетнувся, з кимось у мене існують тривалі емоційні особисті зв'язки. І на основі цього досвіду можна навіть давати деякі рекомендації, хто тільки планує займатися етнографічними реконструкціями. Мій власний досвід, думаю, вплинув на формулювання запитань до інших реконструкторів: мети звернення до цієї діяльності, обізнаності в джерелах і локальній специфіці, впровадження у повсякдення елементів традиційної культури, можливість зацікавлення своїх родичів і близьких, - те, що важливо для мене як для реконструктора, підштовхнуло мене аналізувати за цими ж критеріями діяльність інших реконструкторів.

Д.і.н., проф. Кушнір В.Г.: Яке питання у Вашій роботі було найбільш проблемним у висвітленні для Вас?

Здобувач Долгочуб В.А.: Це – основне питання: чим по відношенню до традиційної культури є її «вторинні», реконструйовані, форми. Думаю, я дав на нього проміжну відповідь, яка вимагає подальшого досліду.

Виступили: науковий керівник – к.і.н., доц. Петрова Н.О.; рецензент – к.і.н., доц. Кіосак Д.В.; рецензент – д.ф.н., проф. Довгополова О.А.; д.і.н., проф. Кушнір В.Г.; д.і.н., проф. Дзиговський О.А.; д.і.н., проф. Сминтина О.В.

Науковий керівник – к.і.н., доц. Петрова Н.О.:

Актуальність теми, яку обрав для своїх спочатку курсових робіт, потім дипломної, магістерської, а далі – дисертаційної роботи Долгочуб В.А., мабуть, ніколи не буде втрачена. Адже ті способи, в які ми зберігаємо традиційну культуру, маємо можливість збережене репрезентувати, а незбережене – реконструювати, є складовими процесів, що підтримують саме існування етносів. У своєму відгуку я відобразила наш шлях до цього моменту, і хочу сказати, що здобувач виявив надзвичайну працездатність в аналізі наукової літератури і в міждисциплінарному підході при дослідженні теми. Саме це є родзинкою його роботи, але в цьому полягає також її складність: вона представляє не той спосіб аналізу традиційної культури, до якого ми звикли. Однак спосіб дослідження, який обрав здобувач, було виконано фахово, це та точка зору, яка має право бути захищена.

Долгочуб В.А. використовував також і широке коло класичних етнографічних джерел: архівні справи, опубліковані тексти, фотографії, спілкування і безпосереднє спостереження тих реконструкцій, які відбувалися впродовж написання роботи.

Він проаналізував дискурс, який сформував образ традиційної культури і ставлення до неї від XIX століття і до початку XXI століття. Як зазначав здобувач у своїй промові, він виділив стартові умови, які визначили сучасні практики реконструкції традиційної культури; проаналізував механізми нового запуску міжпоколінневої традиції.

Хочу зазначити, що робота є повністю самостійною, великою мірою навіть оригінальною, написана вона науковим стилем, містить наукову новизну, пройшла належну апробацію під час наукових конференцій, а також має наукові публікації за темою роботою (12 за час навчання в аспірантурі, 6 із них – у фахових виданнях).

Зміст роботи відповідає спеціальності 032 – «Історія та археологія», і як науковий керівник я вважаю, що робота може бути допущена до захисту.

[Відгук наукового керівника додається]

Рецензент - к.і.н., доц. Кіосак Д.В.:

Долгочуб В.А. зі студентських років займався подібною темою, хоча і не все, чим він займався тоді, увійшло до дисертації. Однак, в будь-якому разі, розуміння проблеми сформувалося у студентські роки; я неодноразово чув його доповіді, дискутував, тому маю достатньо повне уявлення про його роботу.

Тема надзвичайно складна, на мій погляд, це перша спроба узагальнити, що відбувається навколо нас і що пов'язано з сучасним існуванням традиційної культури.

Національна ідентичність, як відомо, формується насамперед на основі традиційної культури, чи, принаймні, традиційна культура є однією з базових компонентів її формування. Разом з тим, в історіографії поняття «традиційна культура» набуло неоднозначного тлумачення, в зв'язку з чим її значимість, як чинника формування української ідентичності, применшується. Однак інтерес українського суспільства до власної культурної спадщини зростає, з'являються різноманітні практики її відродження, спостерігаються численні інтерпретації, які вносять, зокрема в звичаєво-обрядову традицію нові доповнення із сучасного життя. Все це потребує осмислення, належного наукового аналізу і обґрунтованих висновків. Тому актуальність дисертаційного дослідження В. Долгочуба не викликає заперечень. Категорія етнічної традиційної культури залишається центральною темою для української етнології, однак процес її практичної реконструкції, імітації та репрезентації у різного роду медіа, досі є маловивченим.

Враховуючи загальний стан української історіографії на дану тему, практично всі висновки В. Долгочуба характеризуються більшою чи меншою науковою новизною.

Результати дисертаційного дослідження В. Долгочуба мають безумовне значення для розуміння сучасних етнокультурних процесів, зокрема процесів трансформації етнічних культур. Практичне використання отриманих результатів можливе в організації роботи етнографічних музеїв під відкритим небом (скансенів), агросадиб, фольклорних ансамблів, гуртків з вивчення народних традицій.

Мова дисертації – академічна, позбавлена граматичних і стилістичних помилок.

Дисертаційне дослідження успішно пройшло процедуру перевірки на академічний плагіат у секторі моніторингу плагіату відділу інформаційних технологій Наукової бібліотеки ОНУ ім. І.І. Мечникова. Робота визнана оригінальною на 89,7%.

Підсумовуючи викладене вище, робота В. Долгочуба може бути цілком правомірно рекомендована до захисту у спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 032 «Історія та археологія».

[Рецензія додається]

Рецензент – д.ф.н., проф. Довгополова О.А.:

Дисертаційне дослідження В. Долгочуба є актуальним, оригінальним та цікавим з точки зору сучасних досліджень культурної спадщини. Феномен історичної реконструкції розповсюджуються в дуже різних полях культури, отже, важливо не залишати це явище поза увагою академічної науки як щось другорядне. Автор обирає дуже індивідуальне поле дослідження, доводить актуальність його аналізу та створює власну методологічну модель роботи зі своїм предметом.

Текст роботи демонструє наявність самостійного шляху дослідження, положення наукової новизни не викликають сумніву. Дисертація позбавлена такого, на жаль, розповсюдженого недоліку як уможливлена спекулятивність. Автор розробляє концепцію реконструкції, вивчаючи конкретний матеріал, для чого використовує як дескриптивні джерела, так і власні польові розробки, зокрема, методологічну модель, що дозволяє йому створити портрет сучасного українського реконструктора, який включає не тільки «об'єктивні» дані, але й проблематику мотивації та джерел інформації про практики, що їх реконструктор починає здійснювати.

Описана автором методологічна модель дослідження дозволяє стверджувати, що висновки роботи є об'єктивними та обґрунтованими.

Результати дисертаційного дослідження В. Долгочуба можуть бути використані як в академічних дослідженнях, так і в практичному полі, зокрема, в розробці нових підходів до роботи з культурною спадщиною.

Робота написана доброю академічною мовою, яка засвідчує професійний рівень дисертанта.

Певні моменти дослідження викликають питання, що потребують роз'яснення.

Викликали здивування декілька пунктів описання мети дослідження, які, на наш погляд, знижують власний внесок дисертанта. Так, автор пише, що має за мету «Обрати методологію, здатну врахувати складний семантичний характер обраного предмету дослідження». Якщо б автор в якості мети образ створення нового методологічного інструментарію для подальшого дослідження практик реконструкції, це було б ближче до того, що може бути метою дослідження – і що він насправді зробив.

На думку рецензента, дисертанту варто було б більш ретельно визначити поняття, які він використовує, та більш чітко обґрунтувати, чому він вдається до аналізу тої чи іншої сфери діяльності. Читаючи, розумієш, що вибір не випадковий, що автор розуміє зв'язок між поняттями, але не завжди він виводить такі зв'язки на поверхню.

На думку рецензента, автор дивно структурує аналіз наукового наробку з теми дослідження. Дивує відсутність виокремлення власне вітчизняного наукового наробку – воно розчиняється десь в радянському, пострадянському тощо. Визначення «західна фольклористика» чи «західна гуманітаристика» здається мені децю штучною в дисертаційному дослідженні.

Автор дуже поверхнево проходиться по фундаментальним концепціям ХХ століття, інколи просто викривляючи їх зміст висмикуванням окремих думок. Опис Гальббакса та Нора мене взагалі спантеличив, хоча це відчуття наростало вже декілька сторінок. Закидати Алейді Ассман те, що вона не звертається до процедури ре-інкарнації, якось дивно. Ассман в інших роботах, наприклад, «Розпався зв'язок часів?» саме розглядає замилювання минулим, тягу до традиційного. До цього ж звертається, наприклад, Паскаль Гілен та декілька дуже потужних дослідників Memory Studies. Рецензенту радикально не вистачило в роботі аналізу творів Д. Лоуенталя. Концепція

Франка Анкерсмита розглянута дуже поверхнево – поняття досвіду у нього ніяк не лізе в теоретичні рамки наданого дисертаційного дослідження.

Маю окремо зауважити некритичне використання поняття репрезентації. Проблема репрезентації потребує або більшого заглиблення, або мовчання. Натягнути слово реконструкція на будь-якій варіант відтворення – це дещо безвідповідально. Дуже показовим є в цьому контексті параграф «Реконструкція і репрезентація традиційної весільної обрядовості українців» – саме поряд поняття стоять природно. Вони не замінюють одне одне.

Підсумовуючи викладене вище, робота В. Долгочуба відповідає вимогам щодо досліджень зі спеціальності 032 «Історія та археологія» за якою вона подається до захисту та може бути рекомендована до захисту у спеціалізованій вченій раді.

Д.і.н, проф. Дзиговський О.М.:

Погоджуюсь з колегами, що дослідження В. Долгочуба є завершеною, самостійною роботою з добре аргументованими висновками. Я дуже радий за здобувача, і оскільки він є першопрохідцем у даній проблематиці, що це якраз той випадок, коли перший млинець не є глевким. Роботу варто рекомендувати до захисту за спеціальністю 032 – «Історія та археологія».

Д.і.н., проф. Кушнір В.Г.:

Робота мені сподобалась, вона змушує думати. Над деякими її розділами дійсно можна порозмислити, знайти щось для себе. Можливо, деякі зауваження можуть стосуватися методологічного боку. Існує декілька теорій практик. Взагалі, поняття соціальної практики стало популярним десь з кінця семидесятих років і є мейнстрімом у сучасній соціологічній думці. Окрім згаданого в роботі П'єра Бурдьє, мені бракувало іншого найцитованішого варіанту теорії практик – авторства Ентоні Гідденса з теорією структурації і тому подібними сюжетами. Інший методологічний аспект, якого мені бракує – це ідея інституціалізації практик реконструкції і репрезентації, тим паче здобувач роздумує над цим, і окремі шматки тексту відповідають на питання, чому деякі практики зберігаються, а деякі – зникають, не будучи інституціалізованими. Але це скоріше побажання до доброго тексту. Я всіляко підтримую його рекомендацію до захисту за спеціальністю 032 – «Історія та археологія».

Д.і.н., проф. Сминтина О.В.:

Я повністю підтримую рекомендацію до захисту роботу і порушення клопотання по формування складу спеціалізованої вченої ради. Безумовно, робота є ґрунтовною, однак не позбавленою певних запитань. Зокрема, одне з них постійно стоїть по ходу читання: де закінчується реконструкція і починається репрезентація, де – все ще джерело, а на якому етапі – вже власне дослідження. В. Долгочуб розглядає їх як самостійні явища, і це має право на існування, однак особисто для мене питання залишається. Річ, яка залишається після певного давнього обряду, - це не репрезентація, а саме існування цієї речі. Звертаю увагу, що здобувач опублікував результати свого дослідження у збірках наукових робіт, зокрема фахових, і це є хороша

тактика для аспіранта. Підтримую спільну думку про рекомендацію даної роботи до захисту за спеціальністю 032 – «Історія та археологія».

Здобувач Долгочуб В.А.:

Щиро дякую усім присутнім за цікаві питання та змістовні зауваження!

Я погоджуюсь із думками В'ячеслава Григоровича стосовно актуальності питань, теми, і, зокрема, його думкою про спосіб існування традиційної культури в сьогоденні.

Запитання й зауваження Оксани Андріївни можна розділити на дві групи: технічні й власне змістовні. Із більшістю технічних зауважень я повністю погоджуюсь, дійсно, це те, що мало б бути виправлене для покращення роботи. Наприклад, методологічний інструментарій справді великою мірою було сформовано наново під даний предмет; однак, як вірно зауважив Дмитро Володимирович, вибір варіанту теорії практик П'єра Бурдьє, вочевидь, певним чином обумовив хід дослідження та його результати.

Більш суттєві питання стосувалися того, чому я обрав такі групи джерел і такі групи реконструкторів, - так, варто було б детально розписати, чому вибір був саме такий.

Що стосується аналізу історіографії, я розумію важливість авторів Memory Studies для Оксани Андріївни, однак для моєї роботи вони є радше другорядними. Авторам, які писали про концепти традиції, етносу і, власне, теорію практик, навпаки, приділено багато місця. На жаль, лімітований обсяг дисертації не дозволив детальніше розкрити концепції М. Гальббакса та П. Нора. Наскільки коректною є моя інтерпретація цих концепцій, на мій погляд, слід обговорювати окремо в кожному випадку: зрештою, гуманітарні студії часто присвячені саме різним інтерпретаціям важливих авторів.

Хочу зауважити, що реконструкція та репрезентація на термінологічному рівні у моїй роботі розведені. Практична реконструкція розуміється як один з варіантів відтворення культурних реалій минулого (тобто є підмножиною у множині відтворень взагалі). Репрезентація натомість розуміється як складова процесу реконструкції, як отримання певного образу, що складається в процесі реконструкції. Складений образ, вочевидь, можна аналізувати окремо від самого процесу реконструкції. Репрезентація – це результат, і вона завжди не тотожна сама собі. Вона відсилає до якоїсь іншої реальності, в даному випадку – реальності минулого, зокрема уявного минулого. Я відчуваю, що слабо розробив концепцію репрезентації в своїй роботі. Одна оскільки дослідження присвячене сучасним людям та їхній діяльності, ми можемо аналізувати образи, що з'являються в результаті цієї діяльності, як цілеспрямовані створені, часто з комерційною або ідеологічною метою.

Що стосується інституціалізації практик реконструкції, я дійсно планував написати окрему статтю на цю тему, однак на даний момент не встиг цього зробити. У тексті дисертації також не знайшлося місця для цієї теми, однак, думаю, вона все ж повинна бути проаналізована в майбутньому.

Окремо дякую за рекомендації корисної літератури.

Д.і.н., проф. Сминтина О.В.:

Таким чином, можемо голосувати. Хто за те, щоб рекомендувати дисертацію В.А. Долгочуба до захисту за спеціальністю 032 – «Історія та археологія»? Хто проти? Хто утримався? Отже, одноголосно.

Здобувач Долгочуб В.А.:

Велике спасибі всім присутнім за побажання та корисні рекомендації.

Ухвалили: Прийняти наступний висновок щодо дисертаційної роботи Долгочуба Валентина Андрійовича на тему «Практики реконструкції та способи репрезентації традиційної культури в Україні на початку ХХІ ст.»:

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації **Долгочуба Валентина Андрійовича** на тему «Практики реконструкції та способи репрезентації традиційної культури в Україні на початку ХХІ ст.» на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 032 «історія та археологія»

Актуальність теми та її зв'язок з планами наукових робіт установи.

Категорія етнічної традиційної культури залишається центральною темою для української етнології, однак процес її практичної реконструкції, імітації та репрезентації у різного роду медіа, досі є маловивченим. Аналіз відношення так званих «вторинних» етнокультурних форм до самої традиційної культури вкладається до наукових тем кафедри археології та етнології України ОНУ ім. І.І. Мечникова. У 2016-2018 рр. в рамках науково-дослідної теми: «Локальна та регіональна специфіка традиційної культури українців південно-західної України», № 131, № держреєстрації 0114U003721 (термін виконання теми 2014-2018 рр.) та на завершальному етапі підготовки дослідження впродовж 2019-2020 рр. Долгочуб В.А. працював в рамках науково-дослідної теми: «Етнокультурні процеси в українському східно-романському Порубіжжі», № 207, № держреєстрації 0119U102566 (термін виконання теми 2019-2023 рр.).

Особиста участь автора в отриманні конкретних наукових результатів, викладених в дисертації.

Дисертація є самостійним завершеним дослідженням та містить власні розробки авторки, якою виконані поставлені завдання. Робота вичерпно висвітлює теоретичні концепції і висновки та методичні положення, запропоновані дисертантом особисто. Використані в дисертації ідеї, положення чи гіпотези інших авторів мають відповідні посилання і слугують лише для підкріплення ідей дисертантки.

Ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень і рекомендацій.

Положення, винесені на захист, сформульовані чітко та послідовно є обґрунтованими у достатній мірі. Достовірність результатів забезпечується залученням комплексу розмаїтих джерел та послідовним використанням

наукових методів. Наукові положення, викладені в дисертації, уповні досліджені та ґрунтуються на розвинутій системі аргументів, про що свідчить структура та зміст роботи, розлогий перелік використаних літературних джерел з досліджуваної проблеми.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

Уперше: вперше встановлено, що практики реконструкції традиційної етнічної культури в Україні на початку ХХІ ст. охоплюють собою чоловіків і жінок (в рівній мірі) у широкому віковому діапазоні; демонструють складну просторову організацію (як в плані мобільності їхніх учасників, так і в плані цільової та ціннісної орієнтації); у переважній більшості випадків виявляються вписаними до ширшої індустрії hand-made товарів, «зеленого туризму» або інших видів культурного підприємництва; на основі комплексу різноманітних джерел показано, що реконструктори народних ремесел і промислів, а також фольклористи-практики переважно наслідують традиційний тип опанування навичок, фактично – переймають традицію; уточнено, що українське неоязичництво на рівні практики зводиться передовсім до реконструкції традиційної обрядової культури, відомої з етнографічного дискурсу кінця ХVІІІ – початку ХХ ст.

Уперше: визначено, що результатом діяльності такого роду реконструкторів є форми культури, відрефлексовані в якості етнографічних об'єктів і культурної спадщини. Ці форми демонструють широкий діапазон трансформацій відносно етнічної культури, до якої вони відсилають.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості їх використання для підготовки спецкурсів та лекцій, написання спеціальних та узагальнюючих праць з етнології та культурної антропології, а також створення тематичних експозицій музеїв. Підсумовуючи реальний досвід інших реконструкторів, дана робота може використовуватись для створення рекомендацій тим, хто збирається займатися або вже займається реконструкцією традиційної культури.

Повнота викладення матеріалів дисертації в роботах, опублікованих автором. За результатами роботи над дисертацією опубліковано 9 наукових статей, з яких 5 опубліковані у фахових виданнях України і 1 – в індексованому науковому виданні країни Європейського Союзу; також були опубліковані тези у 2 збірниках матеріалів наукових конференцій.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових наукових виданнях та виданнях, включених у міжнародні наукометричні бази:

1. Долгочуб В.А. Військово-історична реконструкція доби середньовіччя в Україні на початку ХХІ ст. // *Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe (East European Scientific Journal)*. 2020. Вип. 59. Т. 3. С. 9-14.

2. Долгочуб В.А., Петрова Н.О. Конструювання образу української традиційної культури в етнографічному дискурсі XIX ст. // Записки історичного факультету. Вип. 27. Одеса: ОНУ імені І.І. Мечникова, 2016. С. 52-65.

3. Долгочуб В.А. «Культурна пам'ять» у дискурсі та практиках реконструкторів української традиційної культури // Народна творчість та етнологія. 2017. № 5. С. 25-31.

4. Долгочуб В.А. Практики реконструкції українського традиційного весілля на початку XXI ст. // Записки історичного факультету. Вип. 29. Одеса: ОНУ ім. І.І. Мечникова, 2018. С. 7-26.

5. Долгочуб В.А., Петрова Н.О. Прояви локальності в позаакадемічній реконструкції української традиційної культури // Народна творчість та етнологія. 2016. № 5. С. 18-22.

6. Долгочуб В.А. Традиція і традиціоналізм у методологічному контексті теорії практик // Записки історичного факультету. Вип. 28. Одеса: ОНУ імені І.І. Мечникова, 2017. С. 365-381.

Статті в інших наукових виданнях:

1. Долгочуб В.А. Відновити чи винайти традицію: практики позаакадемічної реконструкції української традиційної культури // Традиція і традиціоналізм. Альманах (2016-2017). Вінниця, 2017. С. 74-89.

2. Долгочуб В.А. Реконструкція та репрезентація української традиційної культури в діаспорах Румунії та Киргизстану // Матеріали до української етнології. 2017. Вип. 16 (19). С. 105-111.

3. Долгочуб В.А. Традиційні практики і практики традиціоналістів: традиційність у світлі теорії практик // Традиція і традиціоналізм. Альманах 2018. К.: Видавець Руслан Халіков, 2018. С. 17-33.

Тези у збірниках матеріалів наукових конференцій:

1. Долгочуб В.А. Реконструкція традиційної культури слов'янських народів у субкультурі українських «анастасіївців» // Матеріали 72-ї звітньої студентської наукової конференції історичного факультету Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова. Одеса, 2016. С. 82-93.

2. Долгочуб В.А. Рефлексії над польовими дослідженнями календарної обрядовості українських неоязичників // Сучасне язичництво (неоязичництво) у міській культурі: український та європейський контексти: збірник матеріалів круглого столу (Київ, 18 жовтня 2019 р.). К.: КНУ ім. Т.Г. Шевченка 2020. С. 10-12.

3. Dolhochub V. Ukrainian identity, (re)constructed by the Neopagans // Conferința internațională "Identități etno-confesionale și reprezentări ale celuiilalt în spațest-european: intre stereotip și voința de a cunoaște". 2-5 noiembrie 2017. Iași, 2017. P. 12.

Відповідність змісту дисертації спеціальності, за якою вона подається до захисту. За змістом дисертаційна робота Долгочуба В.А. «Практики реконструкції та способи репрезентації традиційної культури в

Україні на початку ХХІ ст.» повністю відповідає спеціальності 032 – «Історія та археологія».

Зауваження та рекомендації. Варто було б більш ретельно визначити поняття, які він використовує, та більш чітко обґрунтувати, чому він вдається до аналізу тої чи іншої сфери діяльності. Маю окремо зауважити некритичне використання поняття репрезентації. Проблема репрезентації потребує або більшого заглиблення, або мовчання. Здобувачу варто детальніше ознайомитись із концепціями М. Гальбакса, П. Нора, Д. Лоуенталя та Е. Гідденса.

Оцінка мови та стилю дисертації. Робота написана коректною українською мовою, стиль викладу відповідає прийнятому в науковій літературі.

Рекомендація дисертації до захисту. Дисертаційна робота Долгочуба В.А. «Практики реконструкції та способи репрезентації традиційної культури в Україні на початку ХХІ ст.» є завершеним науковим дослідженням. За обсягом, змістом, науковою новизною та практичним значенням одержаних результатів відповідає вимогам пп. 9-18 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою КМУ від 06.03.2019 р. № 167 та рекомендується до розгляду і захисту у спеціалізованій вченій раді на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 «Історія та археологія».

Висновок підготовлений доктором філософських наук, професором Довгополовою О.А. та кандидатом історичних наук, доцентом Кіюсаком Д.В.

Рецензент

Доктор філософських наук, професор,
професор кафедри філософії

О.А.Довгополова

Рецензент

Кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри археології та етнології України

Д.В.Кіюсак

Голова засідання

доктор історичних наук, професор,
зав.кафедри археології та етнології України

О.В. Сминтина

Секретар засідання

к.і.н., пров. фахівець
кафедри археології та етнології України

О.В. Демченко

